

Knakk!

AV DANIIL KHARMS

NB Rana
Depotbiblioteket

Teatersjef og ansvarlig utgiver:
Kjetil Bang-Hansen
Programredaksjon:
Ulla Backlund, Erik Årslund
Foto: Marit-Anna Evanger
Grafisk design: Bent Røiseland
Trykk: Enersens Trykkeri as

Program kr. 20,-

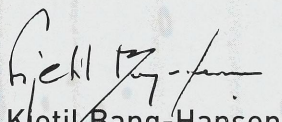
Dikt må man skrive slik at hvis man kaster et dikt ut av vinduet går glasset i stykker.

Kjære publikum, -

Vi prøver stadig å gå nye veier. Denne gang inviterer vi dere til en egenartet teaterkveld både i form og innhold. Daniil Kharms er en forfatter som aldri før har vært opplevet ved noe teater i Norge. Han representerer et galgenhumoristisk forfatterskap som kaster et paradoksalt ekko inn i våre sinn. Paradoksalt fordi Kharms skrev sine forbudte og ikke-publiserte tekster innenfor sovjetstatens stålhimmel. Vi lever under en overbygning av markedsliberalisme,

men kjenner oss likevel underlig igjen i det fremmedartede.

Så velkommen til nye overraskelser her på Centralteatret. Til møtet med en sveitsisk og en fransk teaterkunstner som for første gang arbeider her i Oslo, og en død og ulykkelig og underlig morsom russer som gir oss en flik av en annen livsfølelse.

Kjetil Bang-Hansen
Teatersjef

NB Rana
Depotbiblioteket

Daniil Kharms

I 1988, da Sovjetunionen gikk mot sin oppløsning, hørte jeg navnet Daniil Kharms for første gang hjemme hos oversetteren Ljuba Gorlina. Hun henvendte seg til noen av sine russisktalende venner og resiterte lavmælt et dikt av Daniil Kharms. Enkelte ble stille, andre viste åpenlyst at de ble beveget. – Kan du ikke oversette det for meg, spurte jeg Ljuba Gorlina nysgjerrig. – Det er umulig, var svaret. I Europa var navnet nærmest ukjent, inntil en irsk og en svensk utgivelse kom i 1989 og 1990.

Daniil Kharms' virkelige navn var Daniil Ivanovitsj Juvatsjov. Daniil ble født den 30. desember 1905 eller 1906. Familien var fra Leningrad. Daniil lærte seg tysk og engelsk. Han hadde god kjennskap til europeisk musikk og litteratur. Manuskriptene til Daniil Kharms er ofte signert med forskjellige navn: Kharms, Charms, Khaarms, Sjardam. "Å bare ha et navn fører ulykke med seg", fortalte han sine venner.

Daniil Kharms kom inn i litteraturen i en periode med stor forvirring. Han tok sine første skritt i de kunstneriske venstremiljøene ved å lese sine tekster på litterære klubber. Tekstene han framførte var

"transrasjonelle" dikt, dette zaum (bak fornuften) som kunne betegnes som den russiske formen av litterær dadaisme, og som ikke lenger tilfredsstilte kravene til de nye estetiske lovene som trengte seg fram. Kharms sto for at diktning var grunnlagt på "kampen mot meningene", underforstått at "ikke-meningen" eller "meningsløsheten" først og fremst ble sett på som en frigjøringshandling og et middel for å komme fram til en høyere form for erkjennelse. I 1926 foretok teaterkollektivet Radix, bestående av de framtidige "oberiutene", en tilnærming til billedkunstneren Kasimir Malevitsj og laget en forestilling i lokalene til Instituttet for Kunstnerisk Kultur. Dette tilfluktsstedet for kunstnerisk debatt ble raskt anklaget for å være "et kloster på statens bekostning" i Pravda, og stengt på grunn av "mystisisme". Høsten 1927 inviterte Pressehusets direktør Nikolaj Baskakov (seinere dømt på grunn av trotskisme) Kharms og hans diktervenner til å organisere en kunstnerisk aften.

Kharms og hans nærmeste venn, lyrikeren Aleksandr Vvedenskij, hadde i mellomtida startet avantgarde-gruppa OBERIU (Foreningen for Reell Kunst) i Leningrad. Yngre dramatikere, prosaister og poeter deltok. Baskakovs invitasjon ville OBERIU

Hvis man sammenligner Staten med en menneskelig organisme, ville jeg, i tilfælde krig, bo i hælen.

bruke til å framføre teaterstykket "Elisaveta Bam" av Kharms. Det ble et forferdelig spetakkel. Publikum var rasende. " Dette er da ikke kunst".

I 1927 fikk Kharms og Vvedenskij hvert sitt dikt på trykk i "Leningrad-poetenes tidsskrift", en stor ære for de unge dikterne. Dette ene diktet var det eneste Kharms fikk se på trykk. Leningrad-avisa "Smena" gikk i 1930 til voldsomme angrep på OBERIU og Kharms. De ble beskyldt for å være reaksjonære og stå i ledtog med klassefienden. Kharms søkte litterært asyl i barnelitteraturen, og i tre år, fram til 1931, leverte han barnevers til tidsskriftene "Jozj" og "Tsjizj" og skrev flere populære barnebøker. I 1931 ble han arrestert og forvist til Kursk for ett år. Fra 1932 til han døde i 1941 er det uklart hva han levde av. I 1937 ble han igjen arrestert og sluppet løs etter noen måneder.

Som så mange andre skrev Kharms for skrivebordsskuffen – han arbeidet med beinhard selvdisciplin på tekster og dikt han visste han aldri ville få se på trykk. Men i motsetning til majoriteten av de andre i denne situasjonen som ble berømt både i Russland og i vesten (Bulgakov, Mandelsjtam, Akhmatova osv.), rakk han

aldri å gjøre seg kjent før han ble forbudt. Dette forklarer hvorfor han forble glemt så lenge, til tross for at han ble rehabilitert i 1956. I likhet med sine futuristiske forgjengere ser Kharms fornuften som et instrument som skjærer virkeligheten i biter. Ordene er tilfeldige konvensjoner som ikke kan fortelle om den virkelige verden. I tillegg til å fornekte fornuften legger han vekt på fonetikken og rytmikken (for øvrig finnes det også i prosaen hans ord som ikke har noen egentlig betydning). Gjennom vektlegging av lydkombinasjoner og av "verbale meningskollisjoner", for å gjenta uttrykket i OBERIUs erklæring, skrev dikteren seg inn i den antirealistiske tradisjon som allerede i flere årtier hadde kjempet mot 1800-tallspositivismen som fremdeles blomstret i det sovjetiske Russland. Oberiutene forkastet all vanlig dramatisk utvikling til fordel for det de kalte et "scenisk subjekt". Det var i 1932 franskmannen Antonin Artaud erklærte, i sitt første manifest vedrørende "Grusomhetens teater", "at det viktigste er å bryte teaterets slaveri under teksten". Tilskueren måtte forgjeves søke etter en historie, en intrige eller et budskap, det var i "kollisjonen" mellom forskjellige elementer det ville oppstå en ny mening. Kharms' tekster ble invadert av virkeligheten, en grusom hverdag som alltid

---

Tvilen utgjør allerede en flis av tro.

trekker mennesket mot bunnen; usømmeligheten i de kollektive leilighetene hvor mange familier var nødt til å leve sammen, skitt og stank i gårdene, "menneskeflokkens" aggressivitet som ble understøttet av lov og orden og avskyelige portvakter, menneskets svakhet, forsvinninger og tilfeldige arrestasjoner, lemlestedede kropper, plutselige sykdommer og så videre. Virkeligheten blir en opphopning av små biter av virkelighet uten forbindelser. Ethvert menneske er alene og er i uvitenhet om årsakssammenhengene som forener verden. Således er mennesket underkastet oppløsningen og den metafysiske skrekken som følger den. I forhold til det uendelige, hvor Kharms ser "svaret på alle spørsmål", er livet til et menneske ikke noe annet enn en latterlig kollbøtte som ikke engang er nok til å gi materiale til en hel fortelling.

Ordene, akkurat som alle mennesker hos Kharms, eksisterer såvidt. De er hele tida truet av forsvinning. Kharms' tekster går mot stillheten og er ofte ikke noe annet enn fortellingen om sin egen selvødeleggelse, eller simpelthen om umuligheten av å være til. Og problemet er ikke at det ikke er noe å fortelle, men at det som er å fortelle, er umulig å fortelle; fortelleren er ikke kapabel til å se på tingene i deres logiske rela-

sjoner, og for ham blir årsak og virkning to ting som ikke er forenlige. Mot en absurd virkelighet svarer en absurd diktning hvor et hvilket som helst element kan sammenstilles med et hvilket som helst annet.

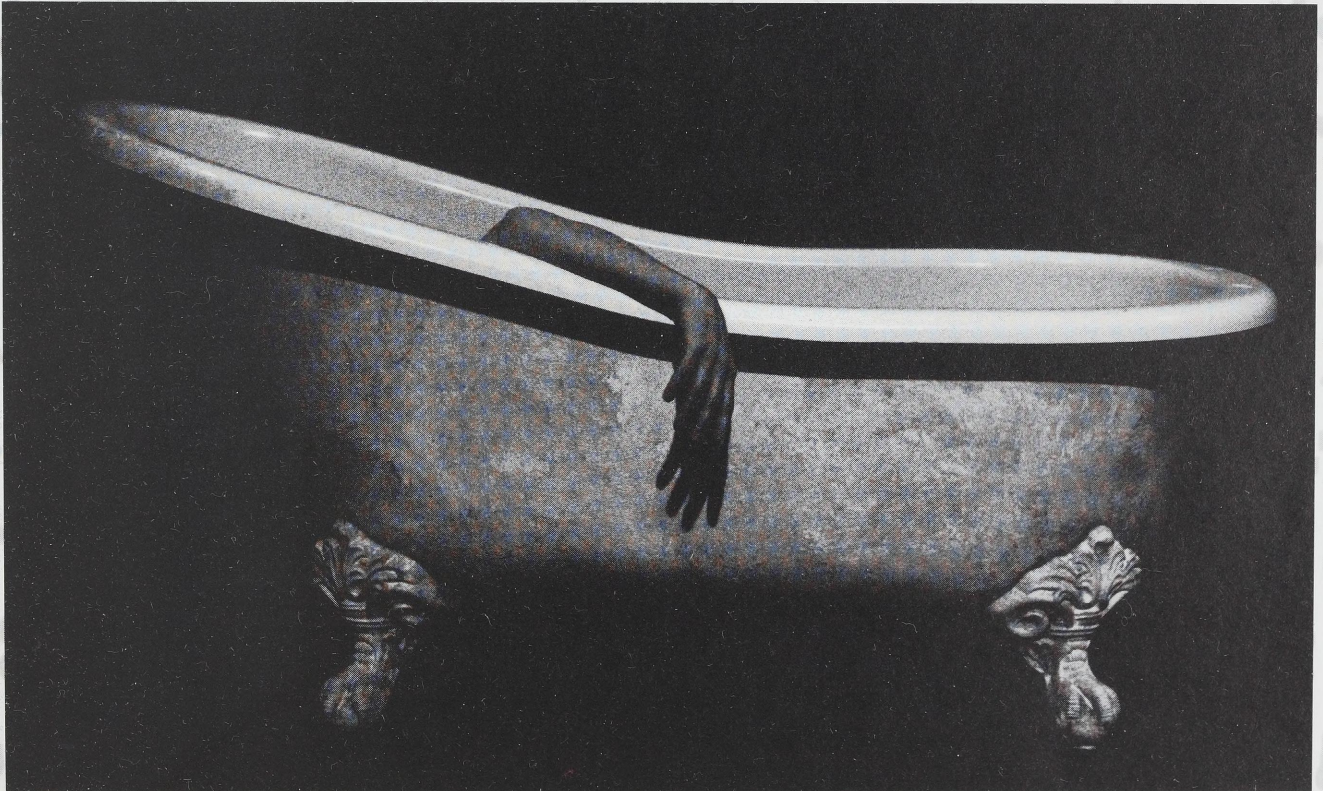
På sekstitallet ble Kharms' navn igjen trukket fram. En ny generasjon ble kjent med den "usynlige" Kharms. Og ikke minst: Det viste seg at Sovjetunionen hadde hatt en parallell til Samuel Beckett, Eugène Ionesco og Fernando Arrabal, med røtter i den russiske tradisjon, hvor særlig Nikolaj Gogols forfatterskap har påvirket Kharms. Den sovjetiske kritikken skrev lite om hans verk for voksne, og man publiserte bare de morsomste tekstene, de minst kontroversielle, for ikke å forstyrre den vedtatte lykken som landet levde i. Det absurdes litteratur kunne ikke være noe annet enn resultatet av dekadansen i vest, og det land som var på marsj mot en strålende framtid, var ikke i stand til å frambringe så svarte tekster som de Kharms skrev i slutten av trettiåra. Kharms hadde store "samizdat"-opplag under Sovjet-epoken, men hans dikt og tekster var farlige: Livet i Bresjnev-epoken var ikke ulikt Kharms' samtid: søppelhaugene i portrommene, de bitre gamle kvinnene som sloss i køene, mennene i de

svarte dressene som forhørte folk som ikke skjønte hvorfor, aggressiviteten hos folk, den tragiske latteren som hjelper en til ikke å synke ned i fortvilelse, leserne følte seg i slekt med forfatteren, uttrykket "à la Kharms" gikk etter hvert inn i det russiske vokabular. Før alle hans skrifter ble publisert, ble en mengde anekdoter og historier feilaktig tilskrevet Kharms. Det eksisterer

til og med en bok som heter "Nesten Kharms". "Elisaveta Bam" ble satt opp flere steder, rockere satte musikk til diktene, filmer ble laget og Kharms ble oversatt til flere språk.

Thorvald Steen

Jeg avskyr mennesker som er i stand til å snakke mer enn syv minutter i ett strekk.

Knakk!
av Daniil Kharms

Oversatt av
Ulla Backlund

Med:
Annika With
Anders Hatlo
Johannes Joner
Duc Mai-The
Morten Røhrt
Martine Løkholm/
Monica Husum Nilsen

Regi:
Michel Kullmann
Scenografi og kostymer:
Christian Rätz
Dramaturgi:
Ulla Backlund/
Michel Kullmann

Musikk: Håkon Berge
Maskør: Eva Berg
Lys: Harald Haugen
Inspisient: Bjarne Stensrud
Sufflør: Birgitta Bjørnstad

Urpremiere på Centralteatret
10. november 1999

Hva er blomster for noe? Mellom beina hos en kvinne dufter det betydelig bedre. Både det ene og det andre kommer fra naturen, og derfor har ingen lov til å bli indignert over mine ord

Den sveitsiske regissøren

Michel Kullmann

er i dag et ledende teaternavn i det fransk-talende Sveits, og tilbringer derfor typisk nok det meste av sin tid i Paris. Han er opp-tatt av den moderne dramatikken og det kontemporære teaterspråket, med fri bruk av elementer fra de forskjellige teater-former – fra løssluppen vaudeville til høy tragedie. Som instruktør er han meget skuespillerorientert, og hans improvisasjonsbaserte arbeidsform gir hans forestil-linger en frihet og en umiddelbarhet som ikke er så vanlig i norsk teater.

Den franske scenografen

Christian Rätz

arbeider med dans, opera og teater i Frankrike og andre europeiske land. I Norge har han hatt oppgaver ved Den Nationale Scene i Bergen og Teatret Vårt i Molde. Han er ansvarlig for scenografiut-dannelsen ved teaterskolen i Strasbourg, og hans siste arbeid som scenograf var suksessmusikalen Notre Dame de Paris som nå turnerer over hele verden.

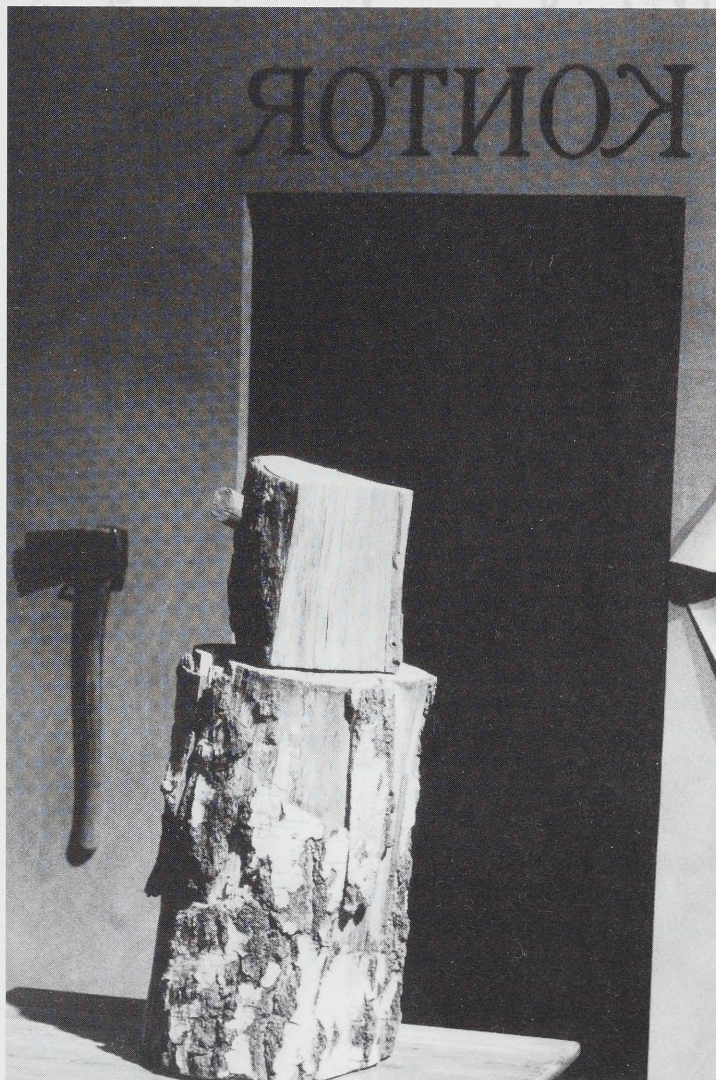
Den svenske dramaturgen og oversetteren

Ulla Backlund

er bosatt i Stavanger, men har en bred internasjonal orientering i sitt arbeid. Hun har arbeidet som dramaturg for ledende europeiske instruktører både her i Norge og ute, og har vært aktivt med i utvikling av ny dramatik i så forskjellige land som USA og Russland. Hun arbeider også som overset-ter fra russisk, fransk, tysk, engelsk og svensk. Hun er fast medlem av juryen i den internasjonale teaterfestivalen Baltic House i St. Petersburg.

Titler:

En mislykket forestilling
Begynnelsen på en svært vakker sommerdag
Oberiu
Den avvæpnete eller feilslått kjærlighet
Jegere
Maltonius Olbren
Nå skal jeg fortelle om hvordan jeg ble født...
Kuvøseperioden
Jeg ble født i et siv...
Selv ble jeg klekket ut av fiskerogn...
Hindringen
En grundig undersøkelse
Om fenomener og eksistenser nr. 2
Finnes det noe på jorden...
Knakk!
Sonette
Til min kone
Bestandigheten ved glede og skitt
Straks jeg ser et menneske...
Pjotr Mikhajlovitsj
Forelesning
Æresoppreisning
Koka Brjanskij
Blå skrivebok nr. 10

Alt som er ytterliggående er svært vanskelig å gjøre. Midtdelene er lettere å få til. Og sentrum krever overhodet ingen anstrengelser. Sentrum er likevekt. Der eksisterer ingen kamp

ANDRE FORESTILLINGER PÅ OSLO NYE:

Hovedscenen:

Elling og Kjell Bjarne

av Ingvar Ambjørnsen
Dramatisert av Axel Hellstenius

Med: Per Chr. Ellefsen, Geir Kvarme,
Kari-Ann Grønsund og Petter Næss
Regi: Petter Næss

Scenografi: Per Horn
Kostymer: Marianne Forsberg

Spilles fra 4. november til
18. desember på Hovedscenen.
Tilbake på Central fra 11. januar.

Den gjerrige

av Jean Baptiste Molière
Oversatt av Sverre Rødahl

Med: Geir Kvarme,
Brit Elisabeth Haagensli,
Jon Øigarden, Bernhard Arnø,

Marian Saastad Ottesen, Arne Aas,
Marianne Furevold, Gard Øyen,
Even Rasmussen, Eivind Sander,
Marit Syversen, Ulrikke Hansen Døvig
og Stig Werner Moe.

Regi: Kjetil Bang-Hansen
Scenografi og kostymer: Helge Hoff Monsen

Premiere 6. januar 2000

Centralteatret: Araber flikk-flakk

av Mike Leigh
Oversatt av Svein Selvig

Med: Finn Schau, Helle Haugen, Johannes Joner,
Birgitte Victoria Svendsen og Geir Børresen.

Regi: Petter Næss

Premiere 1. februar 2000

BARNEFORESTILLINGER:

Hovedscenen:

Hjalmar og Flode

av Trond –Viggo Torgersen

Med: Cathrine Smith, Nicolai Cleve Broch, Helén Vikstvedt, Geir Børresen, Gard Øyen, Stig Werner Moe, Bernhard Arnø og Ulrikke Hansen Døvigen.

Regi: Tony Totino

Musikk: George Keller

Scenografi og kostymer: Unni Walstad

Siste forestilling 30. desember

Centralteatret:

De hellige tre narrer

av Tor Åge Bringsværd

Med: Sidsel Ryen, Helle Haugen, Stein Kiran, Birgitte Victoria Svendsen, Njål Helge Mjøs, Pia Borgli og Eyolf Soot Kløvig

Musiker: Trond Lindheim

Regi: Kjetil Bang-Hansen/Tony Totino

Spilles fra 30.november til 30. desember

Dukketeatret:

Jul med Prøysen og Snekker Andersen

av Alf Prøysen

Dramatisert av Stein Kiran

Med: Per Skjølsvik, Knut Wiulsrød, Kjersti Germeten og Marianne Edvardsen

Regi: Stein Kiran, Scenografi: Christian Egemar,

Dukker: Kari Noreger

Siste forestilling 30. desember

Hvem skal trøste Knøttet?

av Tove Jansson

Oversatt av André Bjerke

Dramatisert av Anne-Karen Hytten

Med: Knut Wiulsrød, Marianne Edvardsen og Hans Rønningen

Regi: Anne-Karen Hytten

Scenografi: Per Horn

Dukker: Kari Noreger

Spilles fra 17. januar

Depotbiblioteket

00sd 15 368

Billettbestilling:

Tlf.: 22 34 86 80, 815 33 133 eller på posten. Fax: 22 34 86 88. Grupper tlf.: 22 34 86 86.

E-post: salg@oslonye.no Hjemmeside: www.oslonye.no

HOVEDSCENEN	CENTRALTEATRET	DUKKETEATRET
Rosenkrantzgt. 10	Akersgt. 38	Frognervn. 67